

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران

شماره ۱۱ | تیر ۱۳۹۷

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش جدیدترین و به‌روزترین آمار و اطلاعاتی است که در زمان انتشار آن (۹ تیر ۱۳۹۷) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده در این گزارش صرفاً جنبه اطلاع رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌نماید.

فهرست مطالب

۲	اقتصاد ایران در یک نگاه
۱	بخش واقعی
۲	قیمت‌ها و تورم
۳	تراز پرداخت‌ها
۴	بازار ارز
۵	متغیرهای پولی و اعتباری
۶	وضعیت مالی دولت
۷	بازار سرمایه
۸	دیگر تحولات اقتصادی

یادداشت: در این گزارش هر جا نرخ رشد متغیری ارائه شده، منظور درصد تغییر آن متغیر در دوره یا مقطع مورد بحث نسبت به دوره یا مقطع مشابه در سال قبل از آن است، مگر این که خلاف آن ذکر شده باشد. برای مثال، منظور از «رشد درآمدهای نفتی در تابستان ۱۳۹۶» درصد تغییر این درآمدها در تابستان ۱۳۹۶ نسبت به تابستان ۱۳۹۵ است.

نسخه الکترونیکی این گزارش در آدرس زیر قابل دسترسی است:

<http://middleeastbank.ir/page/EconomicReports>

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	سال ۱۳۹۵	بهار ۱۳۹۶	تابستان ۱۳۹۶	پاییز ۱۳۹۶	زمستان ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۶	بهار ۱۳۹۷
مشارکت و بیکاری (درصد)							
نرخ مشارکت جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۳۹/۴	۴۰/۶	۴۱/۰	۴۰/۱	۳۹/۷	۴۰/۳	-
نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۱۲/۴	۱۲/۶	۱۱/۷	۱۱/۹	۱۲/۱	۱۲/۱	-
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۲۹/۲	۲۸/۸	۲۷/۳	۲۸/۴	۲۹/۲	۲۸/۴	-
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیربخش‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)*							
تولید ناخالص داخلی	۱۲/۵	۴/۶	۵/۱	۲/۴	۲/۷	۳/۷	-
نفت	۶۱/۶	۵/۹	۵/۷	-۳/۳	-۴/۲	۰/۹	-
کشاورزی	۴/۲	۲/۲	۳/۳	۴/۰	۲/۱	۳/۲	-
صنایع و معادن	۲/۲	۴/۶	۵/۵	۴/۵	۵/۵	۵/۱	-
خدمات	۳/۶	۴/۳	۴/۸	۴/۰	۴/۴	۴/۴	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۳/۳	۴/۳	۴/۹	۴/۲	۴/۸	۴/۶	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت بازار)	-۳/۷	-۱/۸	۱/۴	۴/۱	۱/۲	۱/۴	-
نفت (هزار بشکه در روز)							
تولید	۳,۷۶۱	۳,۸۸۰	۳,۸۶۷	۳,۸۳۶	۳,۸۱۱	۳,۸۴۷	-
صادرات	۲,۲۲۴	۲,۳۴۴	۲,۳۶۷	۲,۲۹۱	-	-	-
نرخ تورم (درصد)							
رشد شاخص بهای مصرف‌کننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۹/۱	۱۱/۴	۸/۸	۹/۳	۸/۸	۹/۶	۱۰/۵
رشد شاخص بهای تولیدکننده (۱۳۹۰=۱۰۰)	۵/۰	۸/۹	۹/۹	۱۱/۲	۱۱/۹	۱۰/۵	۱۱/۳
تراز پرداخت‌ها (میلیون دلار)							
صادرات نفتی	۵۵,۷۵۲	۱۴,۱۶۶	۱۵,۷۳۶	۱۶,۴۶۸	-	-	-
صادرات غیرنفتی	۲۸,۲۲۶	۷,۱۷۶	۷,۲۰۰	۸,۳۳۲	-	-	-
واردات کالا	۶۳,۱۳۵	۱۶,۲۸۳	۱۷,۲۶۹	۱۹,۱۵۸	-	-	-
تراز حساب کالا	۲۰,۸۴۳	۵,۰۵۹	۵,۶۶۷	۵,۶۴۳	-	-	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۳۳,۵۲۱	-۸,۸۱۴	-۹,۷۰۸	-۱۰,۰۳۹	-	-	-
تراز حساب جاری	۱۶,۳۸۸	۳,۷۲۳	۳,۷۱۸	۳,۴۷۳	-	-	-
تراز حساب سرمایه	-۱۸,۲۸۸	-۱,۳۳۸	-۴,۹۵۶	-۵,۴۹۹	-	-	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	-۷,۶۶۶	-۱,۵۸۵	-۳,۹۶۸	-۳,۰۷۸	-	-	-
نرخ برابری دلار آمریکا با ریال (متوسط طی دوره)							
در بازار آزاد	۳۶,۴۸۷	۳۷,۴۹۴	۳۸,۲۳۶	۴۰,۷۱۹	۴۵,۵۴۸	۴۰,۵۵۲	۳۶,۰۳۶۵
در بازار بین بانکی	۳۱,۴۵۸	۳۲,۴۴۵	۳۲,۹۰۰	۳۴,۸۰۰	۳۶,۸۴۲	۳۴,۲۷۶	۴۱,۳۹۲
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - در انتهای دوره)							
پایه پولی	۱,۷۹۸/۳	۱,۸۵۱/۹	۱,۹۶۴/۹	۱,۹۹۵/۰	۲,۱۴۱/۶	۲,۱۴۱/۶	-
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۹۹۶/۹	۱,۰۱۳/۷	۱,۰۹۷/۱	۱,۱۳۰/۷	۱,۳۱۰/۴	۱,۳۱۰/۴	-
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	۲۰۲/۶	۲۸۲/۰	۲۹۲/۲	۲۷۹/۹	۵۹/۵	۵۹/۵	-
نقدینگی	۱۲,۵۳۳/۹	۱۳,۱۴۹/۱	۱۳,۸۹۹/۵	۱۴,۴۵۳/۱	۱۵,۲۹۹/۸	۱۵,۲۹۹/۸	-
حجم پول	۱,۶۳۰/۳	۱,۶۴۷/۱	۱,۶۸۲/۴	۱,۷۳۷/۴	-	-	-
سپرده‌های دیداری	۱,۲۳۷/۰	۱,۳۰۷/۰	۱,۳۳۷/۷	۱,۳۸۵/۸	-	-	-
سپرده‌های غیردیداری	۱۰,۹۰۳/۶	۱۱,۵۰۲/۰	۱۲,۲۱۷/۱	۱۲,۷۱۵/۷	-	-	-
وضعیت مالی دولت (هزار میلیارد ریال)							
درآمدها	۲,۲۰۲/۷	۴۲۶/۱	۵۹۰/۵	۵۷۹/۲	-	-	-
درآمدهای مالیاتی	۱,۰۱۴/۷	۱۸۱/۹	۲۴۹/۳	۲۵۲/۶	-	-	-
درآمدهای نفتی	۷۳۸/۸	۱۸۸/۹	۲۵۷/۸	۱۹۳/۰	-	-	-
سایر درآمدها	۴۴۹/۱	۵۵/۳	۸۳/۵	۱۳۳/۶	-	-	-
هزینه‌ها***	۲,۴۹۱/۲	۶۰۰/۸	۵۹۶/۹	۷۸۳/۴	-	-	-
پرداخت‌های جاری	۲,۰۷۰/۲	۵۴۸/۸	۵۲۶/۱	۵۶۰/۳	-	-	-
پرداخت‌های عمرانی	۴۲۱/۰	۸/۲	۷۰/۰	۲۲۴/۰	-	-	-
تراز بودجه	-۲۸۸/۶	-۱۷۴/۷	-۶/۴	-۲۰۴/۳	-	-	-
بورس اوراق بهادار تهران (در آخرین روز دوره)							
شاخص کل	۷۷,۲۳۰	۷۸,۷۳۶	۸۵,۸۳۲	۹۵,۵۰۹	۹۶,۲۹۰	۹۶,۲۹۰	۱۰۸,۸۷۳
شاخص مالی	۱۳۱,۸۶۵	۱۳۰,۶۶۴	۱۲۹,۶۰۴	۱۳۴,۰۵۷	۱۱۹,۱۷۶	۱۱۹,۱۷۶	۱۲۰,۸۳۷
شاخص صنعت	۶۶,۱۰۰	۶۷,۶۸۱	۷۴,۸۲۳	۷۴,۰۷۸	۸۶,۰۸۲	۸۶,۰۸۲	۹۸,۴۷۶
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۳,۲۲۰	۳,۲۰۱	۳,۳۹۶	۳,۹۴۶	۳,۸۴۷	۳,۸۴۷	۴,۲۱۳

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و مرکز آمار ایران

* بر اساس گزارش‌های بانک مرکزی و به قیمت پایه

** بر اساس گزارش‌های اوپک (منابع مستقیم)

*** قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد در روزهای بعد از سیاست ارزی جدید دولت در ۲۰ فروردین ۱۳۹۷، بر اساس نرخ یورو در بازار غیررسمی و نرخ برابری یورو و دلار آمریکا در بازارهای بین‌المللی برآورد شده است.

**** اختلاف بین کل هزینه‌ها و حاصل جمع پرداخت‌های جاری و عمرانی به دلیل تنخواه‌گردان‌های پرداخت شده است.

۱. بخش واقعی

شد و ارزش افزوده واقعی آن در این فصل ۲/۰ درصد افزایش یافت. در بین زیربخش‌های گروه خدمات، تنها زیربخش در حال انقباض «خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی» بود که در تمام فصول سال رشد منفی را تجربه کرد. سایر زیربخش‌های این گروه با رشد مثبت همراه بودند و «حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات» بیشترین تأثیر مثبت را در رشد این گروه داشت.

جدول ۱ نرخ‌های رشد واقعی تولید ناخالص داخلی و اجزای آن را نشان می‌دهد. چنانکه مشاهده می‌شود، در کل سال ۱۳۹۶ رشد اقتصادی با احتساب نفت ۳/۷ درصد و بدون احتساب نفت ۴/۶ درصد بوده است. گروه نفت نیز در این سال رشد ۰/۹ درصدی را تجربه کرده است. همچنین، برآوردهای بانک مرکزی از زیرمجموعه‌های گروه کشاورزی، از رشد منفی ۰/۷ درصدی ارزش افزوده محصولات زراعی، ۴/۶ درصدی محصولات باغی و ۴/۶ درصدی محصولات اصلی دامی در این سال حکایت دارد.

تازه‌ترین گزارش حساب‌های ملی بانک مرکزی ایران از رشد اقتصادی ۲/۷ درصدی در زمستان ۱۳۹۶ حکایت دارد. برآوردهای مقدماتی نشان می‌دهد ارزش افزوده حاصل از فعالیت‌های اقتصادی داخل کشور در فصل زمستان ۳،۷۸۲/۴ هزار میلیارد ریال بوده که ۱۴/۴ درصد آن متعلق به گروه نفت است. در فصول سال ۱۳۹۶ رشد نقطه‌به‌نقطه ارزش افزوده این گروه به قیمت‌های ثابت روندی نزولی داشت و از ۵/۹ درصد در بهار به منفی ۴/۲ درصد در زمستان رسید. به‌جز گروه نفت، سایر گروه‌های اصلی اقتصاد در این فصل رشد مثبت را تجربه کردند تا رشد اقتصادی بدون نفت ۴/۸ درصدی را برای زمستان ۱۳۹۶ به ثبت رسانند. در این بین بیشترین نرخ رشد اقتصادی با ۵/۵ درصد مربوط به گروه صنایع و معادن بود و گروه‌های خدمات و کشاورزی به ترتیب با ۴/۴ درصد و ۲/۱ درصد در رتبه‌های بعدی قرار داشتند. در بین زیربخش‌های گروه صنایع و معادن، رشد بخش ساختمان در زمستان برای سومین فصل متوالی مثبت

جدول ۱- نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیرمجموعه‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ و سهم آن‌ها بر مبنای قیمت‌های جاری (درصد)

سهم در سال ۱۳۹۶	۱۳۹۶				۱۳۹۵		
	سال	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	سال	
۹/۸	۳/۲	۲/۱	۴/۰	۳/۳	۲/۲	۴/۲	گروه کشاورزی
۱۳/۵	۰/۹	-۴/۲	-۳/۳	۵/۷	۵/۹	۶/۱۶	گروه نفت
۲۲/۶	۵/۱	۵/۵	۴/۵	۵/۵	۴/۶	۲/۲	گروه صنایع و معادن
۰/۷	۲/۹	۵/۵	۰/۸	۱/۵	۳/۷	۲/۱	معادن
۱۲/۴	۵/۳	۵/۴	۴/۴	۶/۴	۵/۰	۶/۹	صنعت
۴/۳	۷/۵	۸/۴	۷/۱	۶/۳	۸/۳	۶/۸	برق، گاز و آب
۵/۱	۱/۲	۲/۰	۱/۴	۳/۱	-۳/۵	-۱۳/۱	ساختمان
۵۶/۲	۴/۴	۴/۴	۴/۰	۴/۸	۴/۳	۳/۶	گروه خدمات
۱۳/۱	۴/۷	۴/۴	۲/۶	۵/۷	۶/۶	۶/۲	بازرگانی، رستوران و هتلداری
۱۰/۳	۷/۱	۸/۱	۶/۴	۸/۰	۵/۶	۶/۷	حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات
۳/۳	۳/۳	۳/۴	۳/۵	۳/۵	۲/۶	۱/۷	خدمات مؤسسات پولی و مالی
۱۴/۱	۴/۲	۴/۷	۳/۹	۴/۲	۴/۰	۱/۸	خدمات مستغلات و خدمات حرفه‌ای و تخصصی
۱۱/۸	۴/۴	۲/۶	۸/۲	۴/۷	۳/۲	۲/۰	خدمات عمومی
۳/۷	-۳/۸	-۱/۹	-۸/۲	-۳/۳	-۱/۷	۰/۱	خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی
۸۶/۵	۴/۶	۴/۸	۴/۲	۴/۹	۴/۳	۳/۳	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (بدون نفت)
۱۰۰/۰	۳/۷	۲/۷	۲/۴	۵/۱	۴/۶	۱۲/۵	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه

ماخذ: بانک مرکزی ایران، خلاصه گزارش تحولات اقتصادی ایران در بخش واقعی، سال ۱۳۹۶

گرفته که ۳۶/۰ درصد آن در بخش ماشین‌آلات و مابقی در بخش ساختمان بوده است. در این فصل رشد واقعی تشکیل سرمایه ثابت ناخالص ۱/۲ درصد بوده است. در حوزه تجارت خارجی صادرات کالاها و خدمات به قیمت‌های ثابت ۹/۵ درصد افزایش داشت، هر چند سرعت رشد واردات بیشتر بود و نرخ رشد ۲/۱ درصدی را ثبت کرد. جدول ۲ نرخ‌های رشد واقعی هزینه ناخالص داخلی و اجزای آن را نشان می‌دهد.

در سمت تقاضا، رشد واقعی هزینه ناخالص داخلی در زمستان ۲/۹ درصد و در کل سال ۱۳۹۶ معادل ۳/۸ درصد بوده است. مصرف بخش خصوصی پس از انقباض ۱/۵ درصدی در پاییز، در زمستان به رشد مثبت بازگشت و به قیمت‌های ثابت ۱/۰ درصد افزایش یافت. در این فصل ۶۶۵/۱ هزار میلیارد ریال به مصرف بخش دولتی اختصاص یافت که رشد واقعی ۲/۱ درصدی را نشان می‌دهد. همچنین معادل ۹۹۴/۰ هزار میلیارد ریال تشکیل سرمایه ثابت ناخالص صورت

جدول ۲- نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی و اجزای آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ و سهم آن‌ها بر مبنای قیمت‌های جاری (درصد)

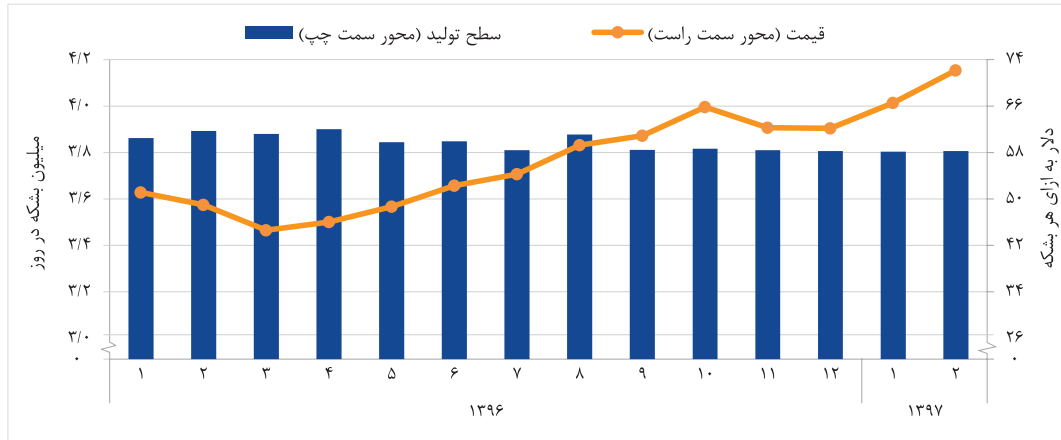
سهم در سال ۱۳۹۶	۱۳۹۶				۱۳۹۵		
	سال	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	سال	
۴۷/۶	۲/۵	۱/۰	-۱/۵	۴/۸	۵/۷	۳/۸	مصرف خصوصی
۱۳/۴	۳/۹	۲/۱	۷/۷	۴/۱	۲/۶	۳/۷	مصرف دولتی
۱۹/۷	۱/۴	۱/۲	۴/۱	۱/۴	-۱/۸	-۳/۷	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص
۷/۴	۲/۵	۵/۵	۴/۶	-۰/۶	-۰/۷	۵/۶	ماشین‌آلات
۱۲/۳	۰/۹	-۰/۶	۳/۸	۲/۱	-۲/۵	-۷/۴	ساختمان
۲۴/۹	۱/۸	۹/۵	-۹/۰	۶/۰	۱/۳	۴/۱۳	صادرات کالاها و خدمات
۲۳/۸	۱۳/۴	۲/۱	۶/۲	۱۰/۲	۱۶/۴	۶/۱	واردات کالاها و خدمات
۱۰۰/۰	۳/۸	۲/۹	۲/۴	۶/۱	۳/۵	۱۳/۴	هزینه ناخالص داخلی به قیمت بازار

ماخذ: بانک مرکزی ایران، خلاصه گزارش تحولات اقتصادی ایران در بخش واقعی، سال ۱۳۹۶

نفت کشور مربوط به نه ماهه نخست سال ۱۳۹۶ است، اما بنا بر آمار غیررسمی در ماه مه امسال (تقریباً منطبق با اردیبهشت ۱۳۹۷) به طور متوسط روزانه ۲/۵ میلیون بشکه نفت از ایران صادر شده که نسبت به ماه قبل از آن ۱۰۰ هزار بشکه کمتر بوده است. نمودار ۱ روند تحولات تولید و قیمت نفت خام ایران را نشان می‌دهد.

انرژی: بر اساس تازه‌ترین گزارش اوپک، در شش ماهه منتهی به اردیبهشت ۱۳۹۷ متوسط تولید روزانه نفت خام ایران تقریباً در حجم ۳/۸ میلیون بشکه ثابت بوده است. در این مدت قیمت نفت عمدتاً در حال افزایش بود و متوسط قیمت نفت خام سنگین ایران از بشکه‌ای ۵۹/۳ دلار در آبان ۱۳۹۶ با ۲۱/۷ درصد افزایش به ۷۲/۲ دلار در اردیبهشت رسید. آخرین آمار رسمی از صادرات

نمودار ۱- متوسط تولید روزانه نفت خام ایران و متوسط قیمت نفت سنگین ایران

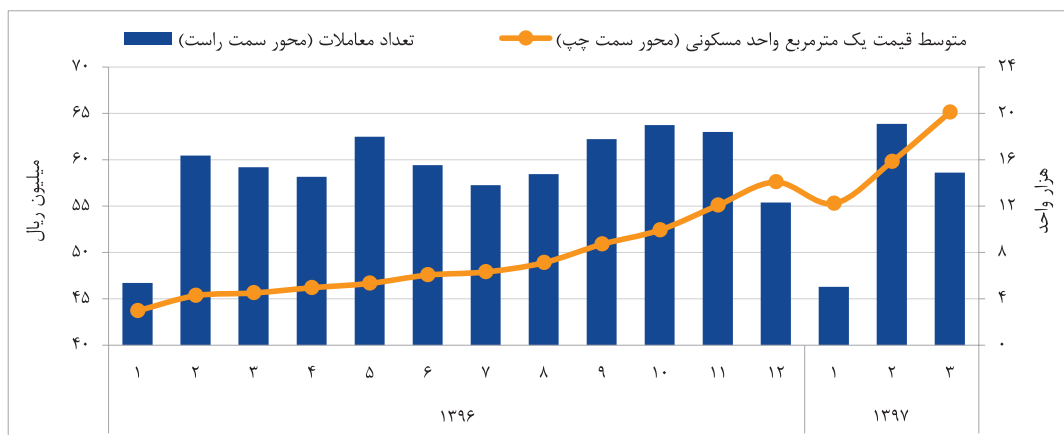

مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت
* داده‌های موجود در گزارش‌های ماهانه اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده که در اینجا به طور تقریبی با ماه‌های شمسی جایگزین شده است.

کرد که با وجود افزایش قیمت‌ها، همچنان تقاضا در بازار وجود داشته باشد. در فروردین ۱۳۹۷، عمدتاً به دلیل تعطیلات سال نو و مطابق معمول سال‌های گذشته، معاملات کمتری در بخش مسکن صورت گرفت، اما در اردیبهشت به یکباره حتی از ۱۹ هزار معامله نیز فراتر رفت. تعداد معاملات در خرداد نسبت به اردیبهشت کاهش قابل توجهی داشت و به کمتر از ۱۵ هزار معامله رسید. یکی از دلایل این کاهش در تعداد معاملات همزمانی با ماه رمضان بود که به طور معمول نقل و انتقالات واحد مسکونی به نسبت قبل و بعد از آن کمتر است. متوسط قیمت یک مترمربع واحد مسکونی معامله شده در شهر تهران در خرداد ۱۳۹۷ به ۶۵/۱ میلیون ریال رسید که ۴۵/۸ درصد نسبت به ماه مشابه سال گذشته و ۸/۹ درصد نسبت به ماه قبل از آن بیشتر است. نمودار ۲ روند تحولات قیمت و تعداد معاملات ثبت شده در شهر تهران را در ماه‌های مختلف سال گذشته و سه ماه ابتدایی امسال نشان می‌دهد.

مسکن: بازار مسکن سال ۱۳۹۷ را پس از پشت سر گذاشتن حدود شش ماه التهاب شروع کرد. تقریباً از نیمه دوم سال ۱۳۹۶ رشد قیمت در این بازار از نرخ تورم عمومی سبقت گرفت و تعداد معاملات افزایش یافت. متوسط قیمت یک مترمربع واحد مسکونی معامله شده در شهر تهران که در شهریورماه ۴۷/۶ میلیون ریال بود، با ۲۱/۱ درصد افزایش به ۵۷/۶ میلیون ریال در اسفندماه رسید. تعداد معاملات هم افزایش چشمگیری داشت؛ به خصوص در دی و بهمن که به اوج نسبی خود در چند سال اخیر رسید و از مرز ۱۸ هزار معامله در ماه عبور کرد. روند صعودی قیمت مسکن در این چند ماه موجب افزایش تقاضای سرمایه‌گذاری و حتی سفته‌بازی در این بازار شد و متقاضیان بیشتری، صرفاً به دلیل حفظ قدرت خرید پول، وارد این بازار شدند. از طرف دیگر سرعت بالای رشد نقدینگی و حجم عظیم نقدینگی ایجاد شده تا آن زمان که بخش قابل توجه آن به صورت شبه‌پول در سیستم بانکی انباشت شده بود این امکان را فراهم

نمودار ۲- متوسط قیمت هر مترمربع واحد مسکونی و تعداد معاملات ثبت شده در هر ماه برای شهر تهران

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش تحولات بازار مسکن شهر تهران در ماه‌های مختلف

نشان می‌دهد. نرخ بیکاری در بین افراد ۱۵ تا ۲۹ ساله نیز در این فصل اندکی بهبود یافت و با کاهش ۰/۳ واحد درصدی به ۲۵/۲ درصد رسید که البته همچنان بسیار بالا و نگران‌کننده است. از زمستان ۱۳۹۵ تا زمستان ۱۳۹۶ به طور خالص حدود ۲۳ هزار نفر از جمعیت بیکار کاسته و ۷۰۶ هزار نفر به جمعیت شاغل افزوده شده است که حاصل آن افزایش ۶۸۳ هزار نفری جمعیت فعال کشور بوده است. با این حال سهم اشتغال ناقص که در زمستان ۱۳۹۵، ۱۰/۹ درصد بود در زمستان ۱۳۹۶ به ۱۱/۵ درصد افزایش یافت. به عبارت دیگر ۲/۶ میلیون نفر از شاغلان در این فصل، با آنکه مایل و قادر به انجام کار بیشتر بودند، نتوانستند شغلی با حداقل ۴۴ ساعت کار در هفته پیدا کنند که این تعداد ۲۱۵ هزار نفر بیشتر از زمستان ۱۳۹۵ است. جدول ۳ مهم‌ترین شاخص‌ها و آمار بازار نیروی کار کشور را نشان می‌دهد. چنانکه مشاهده می‌شود، در کل سال ۱۳۹۶، نرخ مشارکت ۴۰/۳ درصدی و نرخ بیکاری ۱۲/۱ درصدی به ثبت رسیده است.

افزایش چشمگیر در تعداد معاملات در کنار شرایط خاص و پرنوسان اقتصاد کشور در این دوره زمانی موجب شده است قیمت‌های پیشنهادی عرضه‌کنندگان همچنان با شیب تند در حال افزایش باشند. این در حالی است که نه درآمد و نه تسهیلات بانکی در این مدت افزایش محسوسی نداشته که به معنی کاهش مستمر قدرت خرید خانوار است. در این شرایط عمدتاً متقاضیان سرمایه‌ای یا سفته‌بازی با تبدیل دارایی‌های خود وارد بازار مسکن می‌شوند و به همین دلیل می‌توان گفت نسبت متقاضیان غیرمصرفی به متقاضیان مصرفی در بازار مسکن در حال افزایش است. تداوم این شرایط می‌تواند موجب کاهش تعداد معاملات در کنار افزایش قیمت‌ها شود.

نیروی کار: تازه‌ترین گزارش مرکز آمار ایران از بهبود جزئی مهم‌ترین شاخص‌های بازار کار کشور در زمستان ۱۳۹۶ حکایت دارد. در این فصل نرخ مشارکت به ۳۹/۷ درصد و نرخ بیکاری به ۱۲/۱ درصد رسید که نسبت به زمستان ۱۳۹۵ به ترتیب ۰/۸ واحد درصد افزایش و ۰/۴ واحد درصد کاهش

جدول ۳- مهم‌ترین شاخص‌ها و آمار بازار کار برای جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر

۱۳۹۶					۱۳۹۵		
کل سال	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	کل سال	زمستان	
۴۰/۳	۳۹/۷	۴۰/۱	۴۱/۰	۴۰/۶	۳۹/۴	۳۸/۹	نرخ مشارکت اقتصادی (درصد)
۲۶,۵۸۸/۸	۲۶,۲۲۳/۹	۲۶,۴۷۲/۸	۲۶,۹۸۳/۳	۲۶,۶۷۵/۳	۲۵,۷۹۱/۵	۲۵,۵۴۱/۲	جمعیت فعال (هزار نفر)
۱۲/۱	۱۲/۱	۱۱/۹	۱۱/۷	۱۲/۶	۱۲/۴	۱۲/۵	نرخ بیکاری (درصد)
۳,۲۱۰/۲	۳,۱۷۶/۱	۳,۱۴۱/۷	۳,۱۵۶/۱	۳,۳۶۷/۰	۳,۲۰۳/۴	۳,۱۹۸/۸	جمعیت بیکار (هزار نفر)
۲۵/۳	۲۵/۲	۲۵/۰	۲۴/۴	۲۶/۴	۲۵/۹	۲۵/۵	نرخ بیکاری جمعیت ۱۵-۲۹ ساله (درصد)
۱۰/۴	۱۱/۵	۱۰/۸	۹/۲	۱۰/۲	۱۰/۳	۱۰/۹	سهم اشتغال ناقص (درصد)

مأخذ: مرکز آمار ایران، چکیده طرح آمارگیری نیروی کار در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶

در میان مردان ۱۰/۵ درصد و در میان زنان ۱۹/۳ درصد بوده است. بررسی آمار استانی نیروی کار در زمستان ۱۳۹۶ نشان می‌دهد خراسان شمالی با ۴۴/۱ درصد بیشترین و سیستان و بلوچستان با ۳۰/۵ درصد کمترین نرخ مشارکت را داشته است. بالاترین و پایین‌ترین نرخ بیکاری نیز با ۲۲/۶ درصد و ۷/۵ درصد به ترتیب متعلق به استان‌های کرمانشاه و مرکزی بوده است. در این فصل استان تهران نرخ مشارکت ۴۰/۲ درصدی و نرخ بیکاری ۸/۹ درصدی را تجربه کرده است.

در زمستان ۱۳۹۶، ۳۲/۶ درصد از کل جمعیت ۲۳/۰ میلیون نفری شاغل کشور در بخش صنعت و ۱۵/۳ درصد آن در بخش کشاورزی مشغول به کار بوده‌اند. ۵۲/۱ درصد باقیمانده نیز در بخش خدمات اشتغال داشته‌اند که بزرگ‌ترین بخش اقتصاد کشور است و حدود نیمی از ارزش افزوده ایجاد شده در اقتصاد کشور را تشکیل می‌دهد. سهم بخش خدمات از شاغلان کشور تقریباً از اوایل دهه ۱۳۹۰ رو به افزایش بوده و بخش عمده موقعیت‌های شغلی جدید در این بخش ایجاد شده است. از نظر جنسیتی، ۸۲/۷ درصد از افراد شاغل و ۸۱/۲ درصد از جمعیت فعال کشور در این فصل را مردان تشکیل داده‌اند. نرخ بیکاری

۲. قیمت‌ها و تورم

بالاترین نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه تولیدکننده از مهر ۱۳۹۳ بوده است. نرخ تورم سالانه تولیدکننده نیز با ادامه روند افزایشی خود که از نیمه دوم ۱۳۹۵ آغاز شده بود در نهایت در خرداد امسال به ۱۲/۰ درصد رسید که بالاترین نرخ تورم سالانه از تیر ۱۳۹۴ به بعد است. همچنین مقایسه نرخ‌های تورم نقطه‌به‌نقطه نشان می‌دهد که از مرداد ۱۳۹۶ نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه تولیدکننده به طور مداوم بیش از نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده بوده و شکاف این دو نرخ در ماه‌های آغازین امسال بیشتر شده است. بنابراین با توجه به اثرگذاری باوقفه نرخ تورم تولیدکننده بر نرخ تورم مصرف‌کننده، افزایش آهنگ رشد نرخ تورم مصرف‌کننده در ماه‌های آتی و نرخ‌های تورم دورقمی در سال جاری محتمل است. نمودار ۳ نرخ‌های تورم مصرف‌کننده و تولیدکننده را از فروردین ۱۳۹۶ تا خرداد ۱۳۹۷ به تصویر می‌کشد.

نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده که از دی ۱۳۹۶ تک رقمی شده بود، در فروردین ۱۳۹۷ به ۷/۹ درصد رسید که کمترین نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده از تیر ۱۳۹۵ به بعد بوده است، اما همان‌طور که انتظار می‌رفت به دنبال تشدید روند افزایشی نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه تولیدکننده در ماه‌های اخیر، روند کاهش نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده تغییر جهت داد و در خرداد به ۱۳/۷ درصد افزایش یافت. نرخ تورم سالانه منتهی به پایان هر ماه نیز که از بهمن ۱۳۹۶ مجدداً به زیر ۱۰ درصد رسیده و وارد روند کاهش شده بود، در خرداد امسال تغییر جهت داد و رقم ۹/۴ درصد را ثبت نمود.

نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه تولیدکننده که از آذر ۱۳۹۶ مجدداً روند افزایشی را آغاز کرده بود با ۶/۰ واحد درصد افزایش در خرداد ۱۳۹۷ به ۱۶/۹ درصد رسید که

نمودار ۳- نرخ‌های تورم مصرف‌کننده و تولیدکننده از فروردین ۱۳۹۶ تا خرداد ۱۳۹۷

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش‌های شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی و شاخص بهای تولیدکننده، شماره‌های مختلف

دوازده‌گانه سبد کالاها و خدمات مصرفی در طول فصل بهار به جز گروه تحصیل نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در همه گروه‌ها افزایش یافته و بیشترین افزایش آن مربوط به گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها معادل ۱۱/۸ واحد درصد بوده است. با توجه به اینکه گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها از نظر وزنی در جایگاه دوم سبد مصرفی قرار دارد، بنابراین افزایش قابل ملاحظه نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در پایان فصل بهار به ۱۳/۷ درصد را تا حد زیادی می‌توان به افزایش قابل ملاحظه نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه این گروه نسبت داد. جدول ۴ نرخ‌های تورم نقطه‌به‌نقطه در گروه‌های دوازده‌گانه سبد کالاها و خدمات مصرفی را در شش ماه اخیر نشان می‌دهد.

بررسی نرخ تورم مصرف‌کننده به تفکیک کالاهای قابل تجارت و غیرقابل تجارت در اردیبهشت امسال در مقایسه با اسفند ۱۳۹۶ نشان می‌دهد که نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه کالاهای قابل تجارت با ۲/۶ واحد درصد افزایش به ۹/۷ درصد و نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه کالاهای غیرقابل تجارت با ۰/۵ واحد درصد افزایش به ۹/۷ درصد رسیده است. شایان ذکر است که افزایش نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه کالاهای قابل تجارت را می‌توان تا حدی به کاهش قابل توجه ارزش ریال در برابر ارزهای خارجی نسبت داد.

بر اساس آخرین آمار منتشرشده از سوی بانک مرکزی، در میان گروه‌های

جدول ۴- نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در گروه‌های اصلی سبد کالاها و خدمات مصرفی در زمستان ۱۳۹۶ و بهار ۱۳۹۷ (درصد)

۱۳۹۷		۱۳۹۶			وزن در سبد مصرفی	کل
اردیبهشت	فروردین	اسفند	بهمن	دی		
۱۳/۷	۹/۷	۸/۳	۹/۴	۹/۷	۱۰۰/۰۰	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها
۱۰/۱	۹/۰	۸/۹	۸/۸	۸/۸	۳۷/۰۵	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها
۱۶/۸	۸/۴	۷/۰	۱۱/۵	۱۳/۷	۲۵/۵۱	حمل و نقل
۱۷/۶	۱۰/۷	۷/۵	۶/۸	۶/۴	۸/۹۰	بهداشت و درمان
۱۰/۹	۸/۹	۸/۵	۸/۷	۸/۵	۷/۸۳	پوشاک و کفش
۹/۸	۷/۶	۶/۰	۵/۴	۴/۹	۴/۶۲	اثاث، لوازم و خدمات مورد استفاده
۱۶/۴	۱۴/۳	۱۰/۵	۹/۳	۸/۸	۴/۳۳	کالاها و خدمات متفرقه
۲۰/۵	۱۷/۴	۱۴/۸	۱۳/۴	۱۲/۷	۳/۱۷	ارتباطات
۱۰/۱	۵/۵	۲/۴	۲/۱	۱/۷	۰/۸	تفریح و امور فرهنگی
۲۴/۲	۲۰/۰	۱۴/۷	۱۲/۱	۱۱/۴	۲/۰۷	تحصیل
۱۳/۷	۱۴/۱	۱۴/۱	۱۴/۱	۱۴/۱	۲/۰۳	رستوران و هتل
۱۲/۰	۱۱/۵	۱۱/۰	۱۱/۳	۱۱/۵	۱/۸۲	دخانیات
۲۸/۷	۲۲/۶	۱۸/۰	۱/۸	۱/۱	۰/۳۷	

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی، شماره‌های مختلف

۳. تراز پرداخت‌ها

اصلی افزایش کسری حساب خدمات باشد. سایر اجزای حساب جاری یعنی حساب درآمد و حساب انتقالات جاری که سهم اندکی از حساب جاری دارد نیز به ترتیب با ۱۲/۵ درصد افزایش و ۱۸/۰ درصد کاهش روبه‌رو شدند. بررسی اجزای حساب کالا در این دوره حاکی از افزایش ۱۶/۳ درصدی ارزش صادرات نفتی و ۱۹/۰ درصدی ارزش واردات غیرنفتی است. ارزش صادرات غیرنفتی نیز با افزایشی ۱۱/۲ درصدی به ۲۲/۷ میلیارد دلار رسید. بنابراین افزایش ارزش واردات کالاهای غیرنفتی هم‌زمان با رشد ارزش صادرات نفتی مانع از تغییر قابل توجه حساب کالا شد. رشد ارزش صادرات نفتی تحت تأثیر رشد هم‌زمان حجم صادرات و قیمت جهانی نفت به وقوع پیوست. جدول ۵ تراز حساب جاری و زیربخش‌های آن را در فصل‌های مختلف سال‌های ۹۶-۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

بررسی اجزای تراز پرداخت‌های کشور در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۶ نشان می‌دهد که حساب جاری با کاهشی ۸/۴ درصدی به ۱۰/۹ میلیارد دلار رسید. در این دوره، حساب کالا به عنوان بزرگ‌ترین زیربخش حساب جاری با رشد جزئی ۲/۱ درصدی به ۱۶/۴ میلیارد دلار بالغ شد. دلیل اصلی کاهش حساب جاری در دوره مذکور، رشد قابل توجه کسری حساب خدمات به میزان ۲۵/۸ درصد و رسیدن آن به ۶/۴ میلیارد دلار بود. هرچند آماري از اجزای حساب خدمات در این مدت منتشر نشده، بررسی این اجزا در سال‌های گذشته نشان می‌دهد که خدمات مسافرت، خدمات حمل‌ونقل و خدمات ساختمانی سهم عمده صادرات و واردات خدمات را به خود اختصاص می‌دهد. بنابراین به نظر می‌رسد کاهش صادرات یا افزایش واردات این نوع خدمات در دوره مذکور عامل

جدول ۵- تراز حساب جاری و زیربخش‌های آن (میلیون دلار)

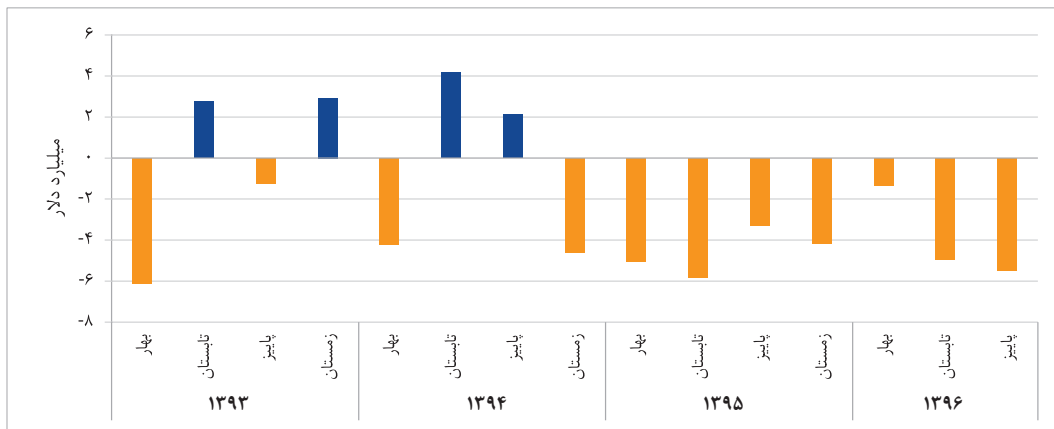
۱۳۹۶			۱۳۹۵				
پاییز	تابستان	بهار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	
۵,۶۴۳	۵,۶۶۷	۵,۰۵۹	۴,۸۰۷	۵,۳۸۷	۴,۱۲۷	۶,۵۲۲	تراز حساب کالا
-۲,۵۵۷	-۲,۲۹۷	-۱,۷۱۳	-۷۱۹	-۲,۴۲۸	-۱,۱۸۴	-۱,۶۱۰	تراز حساب خدمات
۲۷۰	۲۳۸	۲۶۳	۲۴۳	۱۲۷	۳۶۰	۱۹۸	تراز حساب درآمد
۱۱۷	۱۱۰	۱۱۴	۱۴۲	۱۳۹	۱۵۶	۱۲۱	تراز حساب انتقالات جاری
۳,۴۷۳	۳,۷۱۸	۳,۷۲۳	۴,۴۷۳	۳,۲۲۵	۳,۴۵۹	۵,۲۳۱	تراز حساب جاری

مأخذ: بانک مرکزی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

ارزهای خارجی در نیمه دوم سال ۱۳۹۶، کشور شاهد فرار سرمایه بود. هرچند عدد دقیقی از آن منتشر نشده است. در مجموع، با در نظر گرفتن ۷/۷ میلیارد دلار اشتباهات و از قلم افتادگی در گزارش تراز پرداخت‌ها، ذخایر خارجی کشور در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۶ با ۸/۶ میلیارد دلار کاهش نسبت به پایان سال ۱۳۹۵ به ۱۱۲/۱ میلیارد دلار رسید. بدین ترتیب کاهش ذخایر خارجی کشور که از سال ۱۳۹۵ آغاز شده بود، در سال ۱۳۹۶ با سرعتی بیشتر ادامه یافت.

حساب سرمایه به عنوان بخش دیگر تراز پرداخت‌ها در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۶ با کاهش کسری به میزان ۱۶/۶ درصد روبه‌رو شد. نمودار ۴ تحولات فصلی خالص حساب سرمایه را در فصول مختلف سال‌های ۹۶-۱۳۹۳ نشان می‌دهد. کل کسری حساب سرمایه را اگرچه نمی‌توان به معنای فرار سرمایه از کشور تلقی کرد، بخش‌هایی از آن می‌تواند سهمی در فرار سرمایه از کشور داشته باشد. با توجه به افزایش احتمال خروج یک‌جانبه آمریکا از برجام و جهش نرخ

نمودار ۴- تحولات فصلی خالص حساب سرمایه

مأخذ: بانک مرکزی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

کاهش و سهم ارزشی صادرات به امارات متحده عربی از ۱۴/۹ درصد به ۱۷/۷ درصد در دوره مذکور افزایش یافت.

از سوی دیگر، در دو ماهه نخست سال ۱۳۹۷ مجموع واردات غیرنفتی گمرکی کشور از نظر وزنی و ارزشی به ترتیب ۲/۱ و ۰/۵ درصد افزایش یافت و به ۵/۳ میلیون تن و ۶/۸ میلیارد دلار بالغ شد. اقلام عمده وارداتی طی این مدت شامل «قطعات منفصله جهت تولید اتومبیل سواری بنزینی با حجم سیلندر ۲,۰۰۰ سی‌سی» به ارزش ۳۳۳ میلیون دلار، «ذرت دامی» به ارزش ۲۹۶ میلیون دلار، «لوبیای سویا» به ارزش ۲۴۸ میلیون دلار، «برنج» به ارزش ۱۸۴ میلیون دلار و «اجزا و قطعات ماشین‌آلات و دستگاه‌ها» به ارزش ۱۴۴ میلیون دلار بود. همچنین بیشترین سهم ارزشی واردات به کشور به ترتیب به کشورهای چین با سهم ۲۵/۵ درصد، امارات متحده عربی با سهم ۱۴/۵ درصد، کره جنوبی با سهم ۶/۲ درصد، آلمان با سهم ۵/۳ درصد و ترکیه با سهم ۵/۲ درصد اختصاص داشت. در این زمینه، سهم ارزشی واردات از چین نسبت به مدت مشابه سال قبل ۳/۱ واحد درصد افزایش و سهم ارزشی واردات از امارات متحده عربی ۲/۹ واحد درصد کاهش یافت.

مجموع صادرات غیرنفتی گمرکی کشور در دو ماهه نخست سال ۱۳۹۷ از نظر وزنی و ارزشی به ترتیب ۴/۸ و ۲۱/۹ درصد افزایش یافت و به ۱۸/۸ میلیون تن و ۷/۷ میلیارد دلار رسید. با وجود کاهش صادرات محصولات پتروشیمی و میعانات گازی از نظر وزنی، به علت افزایش قیمت در بازارهای جهانی ارزش صادرات آنها به ترتیب ۱/۲ و ۱۰/۵ درصد رشد کرد. با این حال عامل اصلی رشد ارزش صادرات در دوره مذکور، افزایش ۱/۳ میلیارد دلاری ارزش صادراتی «سایر کالاها» بود. اقلام عمده صادراتی طی دو ماهه نخست سال ۱۳۹۷، شامل «میعانات گازی» به ارزش ۱/۰ میلیارد دلار، «پروپان مایع‌شده» به ارزش ۳۳۵ میلیون دلار، «روغن‌های سبک و فرآورده‌ها به جز بنزین» به ارزش ۲۷۴ میلیون دلار، «پلی‌اتیلن گرید فیلم» به ارزش ۲۳۲ میلیون دلار و «گازهای نفتی و هیدروکربورهای گازی شکل مایع‌شده» به ارزش ۲۰۳ میلیون دلار بود. بیشترین سهم ارزشی صادرات به کشورها به ترتیب به چین با سهم ۱۸/۸ درصد، امارات متحده عربی با سهم ۱۷/۷ درصد، عراق با سهم ۱۵/۰ درصد، افغانستان با سهم ۷/۵ درصد و هند با سهم ۶/۰ درصد اختصاص داشت. در این زمینه، سهم ارزشی صادرات به چین از ۲۲/۲ درصد در دو ماهه نخست سال ۱۳۹۶ به ۱۸/۸ درصد

۴. بازار ارز

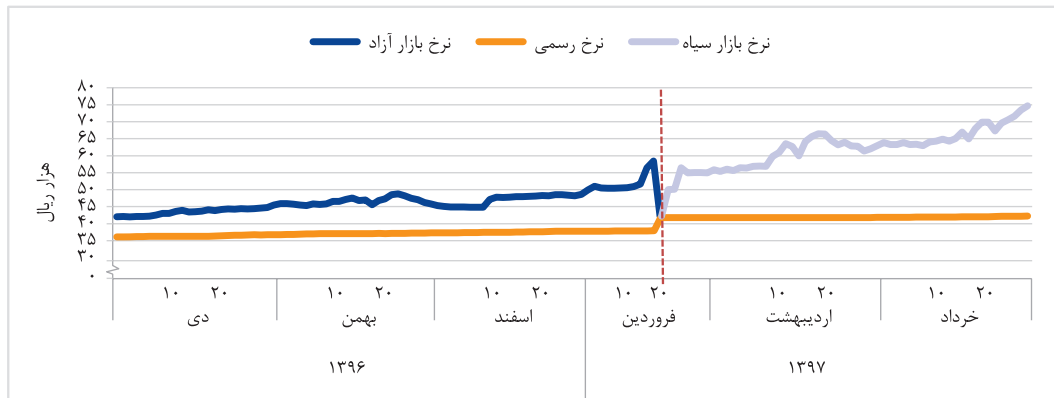
در مقابل ریال در بازار آزاد در اولین روزهای معاملاتی سال جدید از ۵۰ هزار ریال گذشت و در هفته سوم فروردین به بیش از ۵۶ هزار ریال رسید. در پی این افزایش افسارگسیخته قیمت، دولت در اقدامی غافلگیرکننده در شامگاه ۲۰

روند افزایشی قیمت دلار آمریکا در بازار غیررسمی که از فصل دوم سال ۱۳۹۶ شروع شده بود، در بهار ۱۳۹۷ هم ادامه یافت و شرایط متفاوتی را برای بازار ارز در فصل اول امسال نسبت به بهار سال قبل رقم زد. نرخ برابری دلار آمریکا

امنیتی و به شکل محدود در این بازار به فروش می‌رسید. نمودار ۵ قیمت‌های روزانه رسمی، بازار آزاد و بازار سیاه دلار آمریکا را در زمستان ۱۳۹۶ و بهار ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

فروردین از طریق رسانه‌های گروهی قیمت ۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار آمریکا را اعلام و تأکید کرد هر گونه خرید و فروش ارز خارج از قیمت اعلام شده ممنوع است و به مثابه قاچاق تلقی می‌شود. به رغم این اقدام دولت، همان‌طور که انتظار می‌رفت بازار سیاه ارز به سرعت شکل گرفت و ارزهای مختلف در فضایی

نمودار ۵- قیمت رسمی، بازار آزاد و بازار سیاه* دلار آمریکا در زمستان ۱۳۹۶ و بهار ۱۳۹۷

مآخذ: بانک مرکزی ایران؛ شبکه اطلاع‌رسانی طلا، سکه و ارز تهران؛ محاسبات تحقیق
* به دلیل توقف اعلام قیمت دلار آمریکا از ۲۱ فروردین یعنی پس از اجرای سیاست ارزی جدید دولت، قیمت دلار آمریکا بر اساس قیمت یورو در بازار سیاه و نرخ برابری یورو به دلار آمریکا در بازار بین‌المللی ارز محاسبه شده و در نمودار با رنگ متفاوتی از قیمت بازار آزاد نشان داده شده است.

بعد از اعلام به اصطلاح یکسان‌سازی نرخ ارز، قیمت دلار آمریکا در بازار سیاه اندکی کاهش یافت و به حدود ۵۰ هزار ریال رسید، اما پس از گذشت تنها چند روز مجدداً جهش کرد و تا قبل از سخنرانی دونالد ترامپ درباره خروج ایالات متحده از برجام در ۱۸ اردیبهشت به حدود ۶۰ هزار ریال رسید. پس از اعلام خروج یکجانبه آمریکا از معاهده بین‌المللی برجام، قیمت دلار آمریکا در بازار سیاه دوباره رشد کرد و به حدود ۶۴ هزار ریال رسید و تا ۲۲ اردیبهشت از ۶۶ هزار ریال هم فراتر رفت اما سپس تغییر جهت داد و ماه اردیبهشت را در حدود ۶۳ هزار ریال به پایان رساند. قیمت دلار آمریکا در بازار سیاه در خرداد نیز نوسانات زیادی را تجربه کرد و بین ۶۳ هزار تا ۷۴ هزار ریال در نوسان بود. البته برای محاسبه تلویحی قیمت دلار آمریکا از معیارهای دیگری مانند قیمت سکه طلا یا شمش طلا در بازار داخلی نیز استفاده شده است. قیمت به دست آمده برای دلار آمریکا بر اساس یورو از قیمت آن بر حسب قیمت یک گرم طلای داخلی دارای اختلاف چندانی نیست اما از قیمت محاسبه شده بر اساس قیمت سکه طلا در بازار داخلی به طور معنی‌داری کمتر است. دلیل این اختلاف از یک سو مستتر بودن حق ضرب سکه در قیمت آن است و از سوی دیگر افزایش قیمت سکه به این دلیل است که بازار ارز به شدت محدود شده و افراد برای حفظ ارزش دارایی خود به سایر بازارها همچون بازار سکه طلا روی آورده‌اند.

در کنار تحولات قیمت ارز در بازار سیاه، قیمت رسمی دلار آمریکا نیز که در بدو سیاست ارزی جدید دولت معادل ۴۲ هزار ریال اعلام شده بود، از ۳۱ اردیبهشت و پس از ۴۰ روز توسط بانک مرکزی ۵۰ ریال افزایش یافت و با شیب ملایمی تا اواخر خرداد به حدود ۴۲/۵ هزار ریال رسید. البته پیش‌تر نیز رییس کل بانک مرکزی از افزایش ۵/۰ تا ۶/۰ درصدی این نرخ تا پایان سال جاری خبر داده بود. نکته قابل توجه دیگر زمزمه سه نرخ کردن ارز و ایجاد سامانه‌ای به نام «ساما» است. برخی اخبار حکایت از محدودیت تخصیص ارز ۴۲ هزار ریالی دارد و این احتمال وجود دارد که بانک مرکزی از طریق سامانه جدید اقدام به تخصیص ارز برای سایر متقاضیان با قیمت در محدوده ۶۰ هزار ریال کند. در این صورت بازار ارز عملاً به بازاری چهار نرخ (سه نرخ دولتی و یک نرخ بازار سیاه) مبدل خواهد شد.

محاسبات نشان می‌دهد قیمت دلار در بازار غیررسمی در بهار امسال به طور متوسط ۳۰ درصد نسبت به زمستان ۱۳۹۶ و ۵۹ درصد نسبت به بهار ۱۳۹۶ افزایش یافته است که نرخ‌های رشد قابل توجهی است. نمودار ۶ نرخ تورم سالانه منتهی به هر ماه و نرخ‌های رشد قیمت رسمی و بازار غیر رسمی دلار آمریکا را از ابتدای ۱۳۹۶ تا پایان بهار ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

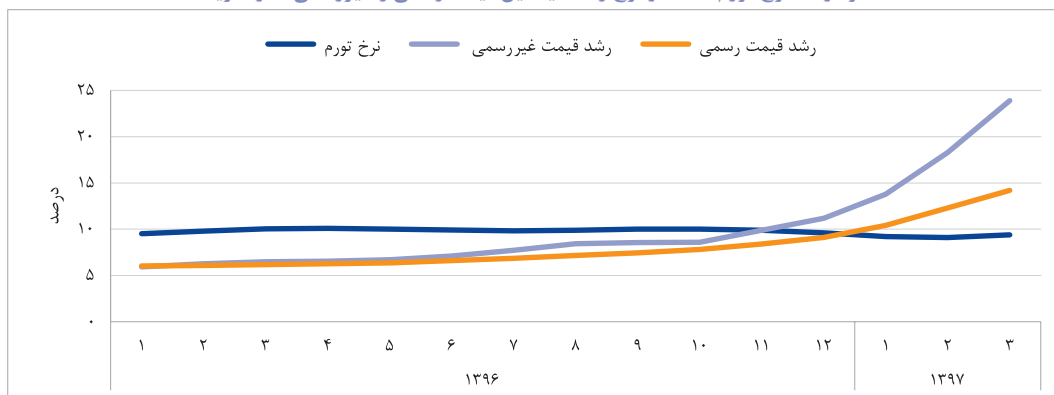
پس از اعلام به اصطلاح «یکسان‌سازی نرخ ارز» در ۲۰ فروردین، از روز بعد بانک مرکزی به سرعت اقدام به انتشار اطلاعیه‌های متعددی نمود که بر اساس آنها همه افراد حقیقی، حقوقی و صرافی‌ها از هر گونه معامله ارز به صورت اسکناس و نقل و انتقال ارزی خارج از شبکه بانکی منع شدند. کالاهای مشمول دریافت دلار ۴۲ هزار ریالی نیز ذیل ۳۳ بند تعیین شد. هر گونه خرید و فروش اسکناس ارز توسط اشخاص ممنوع شد و افراد حقیقی ملزم شدند تا حداکثر معادل ۱۰ هزار یورو اسکناس ارز در اختیار داشته و مابقی آن را در بانک‌ها در قالب سپرده ارزی سپرده‌گذاری کنند. آنچه مسلم است در شرایط یکسان‌سازی نرخ ارز همانند دهه ۱۳۸۰، قاعدتاً همه فعالان اقتصادی و شهروندان عادی باید قادر باشند تا ارز مورد نیاز خود را از بازار تهیه کنند، اما محدود کردن فروش ارز به موارد اعلام‌شده توسط بانک مرکزی و سرکوب شدید بازار عملاً در تضاد با مفهوم نظام ارزی تک‌نرخ است. به بیان دقیق‌تر، یکسان‌سازی نرخ ارز نه تنها انجام نشده، بلکه دولت عملاً نرخ رسمی دلار آمریکا را که تا محدوده ۳۸ هزار ریال تا پایان سال ۱۳۹۶ افزایش داده بود، یکباره به ۴۲ هزار ریال افزایش داد. با این تفاوت که این بار گستره وسیع‌تری از کالاها و خدمات مشمول دریافت ارز با قیمت رسمی قرار گرفته، اما بازار آزاد به شدت محدود شده است. از سوی دیگر همه واردکنندگان مشمول دریافت ارز با نرخ جدید ملزم شدند از طریق سامانه نیما نسبت به ثبت سفارش برای دریافت ارز مورد نیاز خود اقدام کنند. به علاوه صادرکنندگان نیز ملزم شدند تا ارز حاصل از صادرات خود را در همان سامانه با نرخ جدید به فروش برسانند. در این زمینه تنها صادرکنندگان به کشورهای عراق و افغانستان از این الزام مستثنی شدند. به بیان دقیق‌تر ثبت سفارش در سامانه نیما با نرخ دستوری به مثابه یارانه برای واردکنندگان کالاها و خدمات، و مالیات بر صادرکنندگانی بود که مجبور بودند ارز حاصل از صادرات را با قیمتی به مراتب پایین‌تر از نرخ بازار غیررسمی به فروش برسانند. همچنین به دنبال ممنوعیت معاملات اسکناس ارز و هرگونه نقل و انتقال ارزی خارج از سیستم بانکی عملاً صرافی‌ها از گردونه معاملات ارزی حذف شدند.

به دلیل وجود ابهام‌های فراوان در اطلاعیه‌های بانک مرکزی بعد از یکسان‌سازی نرخ ارز و مشکلات به وجود آمده در واردات برخی کالاها اساسی، بانک مرکزی در نیمه اول اردیبهشت از تخصیص ارز ۳۸ هزار ریالی به واردات برخی اقلام اساسی خبر داد. صرافی‌های مجاز نیز که از چرخه معاملات ارزی خارج شده بودند، از اواسط اردیبهشت اجازه پیدا کردند تا صرفاً از طریق سامانه نیما اقدام به معاملات ارزی برای صادرکنندگان و واردکنندگان و نقل و انتقالات ارزی آنان در چهارچوب مقررات بانک مرکزی کنند، اما کماکان فاقد مجوز معاملات اسکناس ارز بودند.

۱. بانک مرکزی ابتدای اردیبهشت ۱۳۹۷ از سامانه ارزی نیما (نظام یکپارچه معاملات ارزی) رونمایی کرد که با هدف سامان بخشیدن به بازار ارز در حوزه‌ی واردات کالا توسعه یافته است.

۲. سامانه مدیریت ارز حاصل از صادرات

نمودار ۶- نرخ تورم سالانه و نرخ رشد میانگین قیمت رسمی و غیررسمی دلار آمریکا

مأخذ: بانک مرکزی ایران؛ شبکه اطلاع‌رسانی طلا، سکه و ارز تهران؛ محاسبات تحقیق

۵. متغیرهای پولی و اعتباری

بررسی اجزای پایه پولی از سمت منابع حاکی از آن است که در بهمن ۱۳۹۶ تمام اجزای آن در جهت افزایش پایه پولی عمل کرده است. طبق این آمار، خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی ۲۹/۲ درصد، خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی ۸/۱ درصد و بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی ۱/۱ درصد افزایش، و خالص سایر اقلام ۵/۸ درصد کاهش یافته است. اجزای پایه پولی در سه فصل اول سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ و در بهمن این دو سال در جدول ۶ نمایش داده شده است.

رئیس کل بانک مرکزی در سخنرانی خود در بیست و هشتمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی در ۲۹ خرداد ۱۳۹۷، مقدار پایه پولی و نقدینگی را در پایان سال ۱۳۹۶ به ترتیب ۲,۱۴۱/۶ هزار میلیارد ریال و ۱۵,۲۹۹/۸ هزار میلیارد ریال اعلام کرد که در مقایسه با اسفند ۱۳۹۵، به میزان ۱۹/۱ و ۲۲/۱ درصد رشد نشان می‌دهد. با توجه به اینکه تا زمان انتشار این گزارش اجزای تشکیل‌دهنده پایه پولی و نقدینگی در پایان سال ۱۳۹۶ اعلام نشده، ادامه تحلیل بر مبنای آمار بهمن خواهد بود.

جدول ۶- اجزای پایه پولی از سمت منابع (مانده در پایان دوره - هزار میلیارد ریال)

بهمن ۱۳۹۶ نسبت به بهمن ۱۳۹۵	نرخ رشد (درصد)	۱۳۹۶				۱۳۹۵				پایه پولی
		بهمن	پاییز	تابستان	بهار	بهمن	پاییز	تابستان	بهار	
۱۷/۶	۱۷/۶	۲,۰۲۹/۶	۱,۹۹۵/۰	۱,۹۶۴/۹	۱,۸۵۱/۹	۱,۷۳۴/۱	۱,۷۰۴/۷	۱,۶۵۵/۱	۱,۵۸۵/۲	خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی
۸/۸	۸/۱	۲,۰۳۳/۲	۱,۹۱۳/۸	۱,۸۷۴/۴	۱,۸۵۲/۹	۱,۸۸۰/۹	۱,۸۹۸/۲	۱,۸۵۹/۴	۱,۸۷۶/۶	خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی
۳/۱	۲۹/۲	۲۳۹/۱	۲۷۹/۹	۲۹۲/۲	۲۸۲/۰	۱۸۵/۱	۲۳۳/۱	۳۲۵/۳	۲۳۸/۹	بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی
۰/۷	۱/۱	۱,۱۶۷/۱	۱,۱۳۰/۷	۱,۰۹۷/۱	۱,۰۱۳/۷	۱,۱۵۴/۹	۱,۰۴۷/۹	۹۴۲/۲	۸۹۵/۱	خالص سایر اقلام
۵/۰	-۵/۸	-۱,۳۹۹/۸	-۱,۳۲۹/۴	-۱,۲۹۸/۸	-۱,۲۹۷/۷	-۱,۴۸۶/۸	-۱,۴۷۴/۵	-۱,۴۷۱/۸	-۱,۴۲۵/۴	

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

آمار بانک مرکزی حاکی از آن است که در یک ساله منتهی به بهمن ۱۳۹۶، مبلغ خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی با سهم از رشد ۸/۸ واحد درصدی عامل اصلی افزایش پایه پولی بوده است.^۳ کمترین سهم از رشد نیز ۰/۷ واحد درصد متعلق به بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی است. در این مدت با وجود کاهش بدهی بانک‌های تجاری و تخصصی دولتی به بانک مرکزی به ترتیب به میزان ۷۲/۰ درصد و ۲۶/۱ درصد، بدهی بانک‌های غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی به بانک مرکزی ۶۸/۰ درصد رشد کرده و سهم این بدهی‌ها از کل بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی از ۳۵/۱ درصد در بهمن ۱۳۹۵ به ۵۸/۳ درصد در بهمن ۱۳۹۶ افزایش یافته است. وضعیت نابسامان ترازنامه تعدادی از این بانک‌ها و مؤسسات اعتباری و به تبع آن نرخ بالای بهره واقعی از دلایل اصلی افزایش بدهی این بانک‌ها به بانک مرکزی بوده است. رشد بالای هزینه بهره سپرده‌ها ناشی از نرخ بهره بالا از یک سو و انجماد دارایی‌ها از سوی دیگر موجب شده است این بانک‌ها و مؤسسات به ذخایر جدید برای تأمین ذخیره قانونی و کسری‌های روزانه در مبادلات با بانک‌های دیگر نیاز داشته باشند که از محل خطوط اعتباری بانک مرکزی فراهم می‌شود.

از مجموع ۱۴,۸۹۶/۴ هزار میلیارد ریال نقدینگی کشور در بهمن ۱۳۹۶، مبلغ ۱,۸۵۳/۱ هزار میلیارد ریال به شکل پول و مابقی در قالب شبه‌پول بوده است. نقدینگی در بهمن ۱۳۹۶ نسبت به ماه قبل از آن، در نتیجه افزایش ۲/۸ درصدی پول و افزایش ۱/۷ درصدی شبه‌پول، ۱/۸ درصد رشد کرده است. پیشی گرفتن نرخ رشد نقدینگی در ۱۲ ماهه منتهی به بهمن ۱۳۹۶ از نرخ رشد پایه پولی در مدت مشابه نشان می‌دهد در بهمن ۱۳۹۶، ضریب فزاینده نقدینگی نسبت به بهمن ۱۳۹۵ افزایش یافته است. این ضریب در پایان بهمن ۱۳۹۶ با رشد ۴/۳ درصدی به ۷/۳ رسیده است. کاهش نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها و همچنین کاهش نسبت سپرده‌های دیداری (ذخایر اضافی) بانک‌ها نزد بانک مرکزی به کل سپرده‌ها اثر افزایشی بر ضریب فزاینده نقدینگی داشته است. در این میان، حجم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص با رشد ۱۳/۵ درصدی و سپرده‌های دیداری با رشد ۲۴/۰ درصدی، به ترتیب ۰/۳ واحد درصد و ۲/۴ واحد درصد در رشد پول سهم داشته است. جدول ۷ ضریب فزاینده نقدینگی و اجزای تشکیل‌دهنده نقدینگی را در سه فصل اول سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ و در بهمن این دو سال نشان می‌دهد.

۳. در بازه زمانی ذکر شده، دارایی‌های خارجی بانک مرکزی ۱۷/۰ درصد و بدهی‌های ارزی آن ۲۸/۰ درصد رشد کرده است.

جدول ۷- ضریب فزاینده نقدینگی و اجزای تشکیل دهنده نقدینگی (مانده در پایان دوره - هزار میلیارد ریال)

نقدینگی	۱۳۹۵				۱۳۹۶				بهمن ۱۳۹۶ نسبت به بهمن ۱۳۹۵	
	بهار	تابستان	پاییز	بهمن	بهار	تابستان	پاییز	بهمن	نرخ رشد (درصد)	سهم از رشد (واحد درصد)
نقدینگی	۱۰,۵۹۵/۰	۱۱,۲۲۷/۱	۱۱,۸۴۸/۶	۱۲,۱۱۰/۹	۱۳,۱۴۹/۱	۱۳,۸۹۹/۵	۱۴,۴۵۳/۱	۱۴,۸۹۶/۴	۲۲/۰	۲۲/۰
پول	۱,۳۶۴/۴	۱,۴۸۰/۳	۱,۵۴۰/۷	۱,۵۲۲/۶	۱,۶۴۷/۱	۱,۶۸۲/۴	۱,۷۳۷/۴	۱,۸۵۳/۱	۲۱/۷	۲/۷
اسکناس و مسکوک در دست اشخاص	۳۱۱/۶	۳۲۹/۲	۳۲۷/۷	۳۲۱/۷	۳۴۰/۱	۳۴۴/۷	۳۴۸/۶	۳۶۵/۳	۱۳/۵	۰/۳
سپرده‌های دیداری	۱۰,۵۲/۸	۱,۱۵۱/۱	۱,۲۱۳/۰	۱,۲۰۰/۹	۱,۳۰۷/۰	۱,۳۳۷/۷	۱,۳۸۵/۸	۱,۴۸۷/۸	۲۴/۰	۲/۴
شبه پول (سپرده‌های غیردیداری)	۹,۲۳۰/۶	۹,۷۴۶/۸	۱۰,۳۰۷/۹	۱۰,۵۸۸/۳	۱۱,۵۰۲/۰	۱۲,۲۱۷/۱	۱۲,۷۱۵/۷	۱۳,۰۴۳/۳	۲۲/۲	۲۰/۳
ضریب فزاینده نقدینگی (بدون واحد)	۶/۷	۶/۸	۷/۰	۷/۰	۷/۱	۷/۱	۷/۲	۷/۳	۴/۳	-

مآخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

طبق آمار بانک مرکزی میزان مانده تسهیلات بانکی در پایان اسفند ۱۳۹۶ به ۱۲,۵۸۷/۱ هزار میلیارد ریال رسیده است که نسبت به ماه قبل ۹/۲ درصد افزایش نشان می‌دهد. این در حالی است که رشد ماهانه تسهیلات در بهمن ۱۳۹۶ تنها ۱/۹ درصد بوده است. این آمار نشان می‌دهد متناسب با منابع بانک‌ها، به مصارف نیز افزوده شده و مقدار تسهیلات به سپرده (پس از کسر سپرده قانونی) در اسفند ۱۳۹۶ به ۸۵/۴ درصد رسیده که در مقایسه با مقدار آن در بهمن ۱۳۹۶، به میزان ۱/۵ واحد درصد رشد نشان می‌دهد.

در بخش نظام‌های پرداخت و طبق گزارش شرکت شاپرک از عملکرد صنعت پرداخت، ارزش تراکنش‌های شاپرک در بهمن ۱۳۹۶ به مقدار ۴/۸ درصد نسبت به دی ۱۳۹۶ افزایش یافته است. با در نظر گرفتن رشد ۱/۸ درصدی نقدینگی در این ماه، نسبت ارزش تراکنش‌های شاپرک به نقدینگی ۴ در مقایسه با ماه قبل ۰/۳ واحد درصد رشد کرده و به ۱۰/۸ درصد رسیده است. از سوی دیگر در اردیبهشت ۱۳۹۷، بالغ بر ۱/۶ میلیارد تراکنش با ارزش ۱۵/۲ هزار میلیارد ریال که نسبت به فروردین ۱۳۹۷ افزایش ۱۲/۷ درصدی در تعداد و ۴۹/۱ درصدی در ارزش ریالی داشته است. از جمله عوامل تأثیرگذار بر رشد تعداد و مبلغ تراکنش‌های شاپرک می‌توان به افزایش تعداد ابزارهای پذیرش، دارندگان کارت و میل به استفاده از شیوه‌های مختلف پرداخت الکترونیکی به جای استفاده از پول فیزیکی اشاره کرد.

مانده سپرده‌های ارزی و ریالی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری تا پایان اسفند ۱۳۹۶ به ۱۶,۴۶۴/۰ هزار میلیارد ریال رسید که در مقایسه با ماه قبل ۷/۵ درصد رشد کرده است. این رشد ماهانه در بهمن این سال ۱/۹ درصد و در اسفند سال قبل از آن ۲/۶ درصد بود. بررسی آمار بانک مرکزی نشان می‌دهد رشد ماهانه ۷/۵ درصدی مانده سپرده‌ها بی‌سابقه بوده و پس از اسفند ۱۳۹۶ بیشترین میزان ثبت‌شده مربوط به تیر ۱۳۹۲ به میزان ۶/۷ درصد بوده است. در آن زمان انتظارات برای کاهش نرخ تورم و کاهش نوسانات در سایر بازارهای مالی در آغاز کار دولت یازدهم باعث افزایش تمایل به سپرده‌گذاری در بانک‌ها شده بود. این تغییر مسیر در آمار مقایسه‌ای سالانه نیز دیده می‌شود. رشد نقطه‌به‌نقطه مانده سپرده‌های بانکی در اسفند ۱۳۹۶ به ۲۹/۳ درصد رسیده، در حالی که در بهمن ۱۳۹۶ این مقدار رشد تنها ۲۳/۵ درصد بوده است.

در ۲۸ بهمن ۱۳۹۶ بانک مرکزی بخشنامه‌ای سه‌بندی برای مدیریت بازار ارز ابلاغ کرد که بر اساس بند نخست آن، به شبکه بانکی کشور اجازه داده شد از تاریخ ۲۸ بهمن به مدت دو هفته اوراق گواهی سپرده ریالی با نرخ ۲۰ درصد و نرخ بازخرید قبل از موعد ۱۴ درصد منتشر کند. فروش این اوراق در شبکه بانکی سبب تبدیل حدود ۲,۴۰۰ هزار میلیارد ریال از نقدینگی به سپرده‌های بلندمدت شد که بیشتر آن به تبدیل سپرده‌های بلندمدت ۱۵ درصدی و همچنین سپرده‌های دیداری به اوراق گواهی سپرده ریالی با سود جذاب‌تر مربوط بود.

۶. وضعیت مالی دولت

داد. این در حالی است که پرداخت‌های جاری دولت با رشد ۱۵/۶ درصدی، ۸۸/۳ درصد از ارقام پیش‌بینی شده در قانون بودجه را محقق کرد. رشد اندک درآمدهای جاری در مقابل رشد قابل توجه پرداخت‌های جاری موجب تشدید کسری تراز عملیاتی شد، به نحوی که در ۱۱ ماهه نخست سال ۱۳۹۶ کسری تراز عملیاتی با رشد ۳۰/۱ درصدی به ۸۴۲/۴ هزار میلیارد ریال رسید. به این ترتیب کسری تراز عملیاتی بودجه دولت در سال ۱۳۹۶ حدود ۶ درصد از تولید ناخالص داخلی بوده است که نشان می‌دهد بدون در نظر گرفتن درآمدهای نفتی و مخارج عمرانی، کسری بودجه جاری دولت در مقایسه با بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته و حتی در حال توسعه بیشتر است. کسری بودجه کشورهای عضو اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۷ به طور متوسط معادل ۱/۰ درصد و کسری بودجه آمریکا در همین سال معادل ۳/۴ درصد از تولید ناخالص داخلی بوده است.

در ۱۱ ماهه نخست سال ۱۳۹۶ درآمدهای نفتی با وجود رشد ۳۸/۰ درصدی، تنها ۷۸/۶ درصد از ارقام مصوب قانون بودجه را پوشش داد. پرداخت‌های عمرانی نیز با رشد قابل توجه ۷۰/۱ درصدی به سطح ۳۱۶/۳ هزار میلیارد ریال رسید که حتی از نصف تکلیف قانون بودجه کمتر بوده است.

سازمان برنامه و بودجه منابع بودجه عمومی برای کل سال ۱۳۹۶ را بر اساس عملکرد ۱۰ ماهه نخست این سال بالغ بر ۳,۰۹۹ هزار میلیارد ریال برآورد کرده است که از تحقق ۸۹ درصدی نسبت به قانون بودجه حکایت دارد. در این زمینه برآورد شده است که درآمدهای جاری معادل ۱,۶۸۷ هزار میلیارد ریال، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای معادل ۸۵۸ هزار میلیارد ریال و واگذاری دارایی‌های مالی معادل ۵۵۴ هزار میلیارد ریال محقق شده باشد. در سمت مصارف نیز هزینه‌های جاری معادل ۲,۳۶۱ هزار میلیارد ریال، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای معادل ۴۵۹ هزار میلیارد ریال و تملک دارایی‌های مالی معادل ۲۷۸ هزار میلیارد ریال برآورد شده است.

درآمدهای مالیاتی که در نیمه نخست سال ۱۳۹۶ رشد منفی را تجربه کرده بود، در نیمه دوم سال افزایش یافت و در مجموع ۱۱ ماهه نخست این سال رشد اسمی ۷/۶ درصدی را به ثبت رساند، اگرچه همچنان رشد واقعی این درآمدها منفی بود. درآمدهای مالیاتی دولت در این مدت ۱۴/۰ درصد کمتر از ارقام پیش‌بینی شده در قانون بودجه بود. سایر درآمدهای جاری نیز با رشد اندک ۴/۱ درصدی، تنها ۶۲/۰ درصد از ارقام پیش‌بینی شده در قانون بودجه را پوشش

۴. این شاخص میزان تأثیرگذاری صنعت پرداخت الکترونیک را در تسهیل مبادلات اقتصادی کشور نشان می‌دهد. برای بررسی این شاخص، درصدی از نقدینگی که به صورت الکترونیکی پرداخت شده است محاسبه می‌شود.

دولتی بود. بار مالی بازپرداخت اوراق دولتی با سرعت زیادی در حال افزایش است. در ۱۱ ماهه نخست سال ۱۳۹۶، تملک دارایی‌های مالی رشد ۲۵۶/۷ درصدی داشته است. در حال حاضر هیچ برنامه‌ای برای رسیدن به مازاد بودجه و بازپرداخت بدهی‌های ناشی از کسری‌های مزمن بودجه در سال‌های گذشته وجود ندارد و دولت بی‌محابا نسبت به ایجاد بدهی جدید اقدام می‌کند. این در حالی است که به دلیل تحریم‌های آمریکا، چشم‌انداز درآمدهای نفتی به شدت تیره شده و احتمالاً شاهد تشدید کسری‌های بودجه در سال‌های آینده خواهیم بود. جدول ۸ عملکرد مالی دولت را در سال ۱۳۹۶ نشان می‌دهد.

در مجموع در ۱۱ ماهه نخست سال ۱۳۹۶، رشد کل درآمدهای دولت ۱۷/۲ درصد و رشد کل هزینه‌های دولت ۲۰/۱ درصد بود که در نتیجه آن، کسری بودجه دولت (کسری تراز عملیاتی و سرمایه‌ای) رشد ۴۲/۲ درصدی داشت و به ۳۳۱/۳ هزار میلیارد ریال رسید. علاوه بر این کسری بودجه، دولت برای بازپرداخت بدهی‌های قبلی یا همان تملک دارایی‌های مالی در ۱۱ ماهه نخست سال ۱۳۹۶ معادل ۲۸۹/۱ هزار میلیارد ریال متحمل هزینه شد و به این ترتیب سطح واگذاری دارایی‌های مالی به رقم قابل توجه ۶۲۰/۴ هزار میلیارد ریال رسید. این واگذاری‌ها در ۱۱ ماهه نخست سال ۱۳۹۶ معادل ۲۵/۵ درصد بیشتر از مجوز قانون بودجه رقم خورد و بخش عمده آن مربوط به انتشار اوراق بدهی

جدول ۸- وضعیت مالی دولت در سال ۱۳۹۶ (هزار میلیارد ریال - درصد)

درصد تحقق عملکرد ۱۱ ماهه نخست ۱۳۹۶ نسبت به مصوب ۱۱ ماهه قانون بودجه	۱۱ ماهه نخست		پاییز		تابستان		بهار		
	رشد	مقدار	رشد	مقدار	رشد	مقدار	رشد	مقدار	
۷۷/۲	۱۷/۲	۲,۰۸۳/۴	۲۲/۳	۵۷۹/۲	۱/۷	۵۹۰/۵	۶۶/۸	۴۲۶/۱	درآمدها
۸۶/۰	۷/۶	۹۲۱/۸	۱۳/۸	۲۵۲/۶	-۰/۴	۲۴۹/۳	-۱/۶	۱۸۱/۹	درآمدهای مالیاتی
۶۲/۰	۴/۱	۳۳۴/۲	۸۰/۱	۱۳۲/۹	-۳۶/۹	۸۲/۱	۱۰۷/۰	۵۴/۵	سایر درآمدهای جاری
۷۸/۶	۳۸/۰	۸۲۴/۰	۹/۲	۱۹۳/۰	۲۷/۹	۲۵۷/۸	۳۳۳/۲	۱۸۸/۹	درآمدهای نفتی
۷/۳	-۷/۳	۳/۴	-۳۰/۰	۰/۷	۴۰/۹	۱/۴	۱۳/۵	۰/۸	سایر درآمدهای سرمایه‌ای
۸۰/۷	۲۰/۱	۲,۴۱۴/۷	۶۰/۵	۷۸۳/۴	-۱۱/۵	۵۹۶/۹	۴۴/۴	۶۰۰/۸	هزینه‌ها
۸۸/۳	۱۵/۶	۲,۰۶۴/۲	۲۴/۷	۵۶۰/۳	-۹/۶	۵۲۶/۱	۴۸/۸	۵۴۸/۸	پرداخت‌های جاری
۴۸/۱	۷۰/۱	۳۱۶/۳	۵۲۳/۰	۲۲۴/۰	-۴۲/۲	۷۰/۰	۴۸۹/۰	۸/۲	پرداخت‌های عمرانی
۱۱۲/۰	۴۲/۲	-۳۳۱/۳	۱,۲۸۸/۰	-۲۰۴/۳	-۹۳/۲	-۶/۴	۸/۹	-۱۷۴/۷	تراز بودجه (تراز عملیاتی و سرمایه‌ای)
۱۱۴/۸	۳۰/۱	-۸۴۲/۴	۱۱/۱	-۱۷۴/۰	۱۱/۱	-۱۹۵/۶	۷۵/۸	-۳۵۶/۲	تراز عملیاتی
۱۱۶/۷	۲۳/۲	۵۱۱/۱	-۱۲۱/۴	-۳۰/۳	۱۳۰/۱	۱۸۹/۲	۳۲۹/۸	۱۸۱/۴	تراز سرمایه‌ای
۱۲۵/۵	۹۷/۶	۶۲۰/۴	۳۹۹/۴	۳۴۸/۱	-۳۷/۰	۶۸/۹	۱۱/۷	۱۸۴/۴	واگذاری دارایی‌های مالی
۱۴۵/۶	۲۵۶/۷	۲۸۹/۱	۱۶۲/۱	۱۴۳/۹	۳۰/۲/۸	۶۲/۴	۱۱۱/۴	۹/۷	تملك دارایی‌های مالی

مآخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف یادداشت: اختلاف بین هزینه‌ها و مجموع پرداخت‌های جاری و عمرانی به دلیل تنخواه‌گردان‌های پرداخت‌شده است.

رشد ۱۷/۸ درصدی را تجربه کرده است. مالیات بر ارزش افزوده به تنهایی حدود یک‌چهارم کل درآمدهای مالیاتی را در ۱۱ ماهه نخست سال ۱۳۹۶ به خود اختصاص داده و در سال‌های اخیر به یکی از ارکان اصلی نظام مالیاتی کشور تبدیل شده است. رشد درآمدهای ناشی از این پایه مالیاتی در ۱۱ ماهه نخست سال ۱۳۹۶ معادل ۲۰/۶ درصد بوده است. جدول ۹ اجزای درآمدهای مالیاتی دولت را در ۱۱ ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ نشان می‌دهد.

در ۱۱ ماهه نخست سال ۱۳۹۶ سهم عمده درآمدهای مالیاتی مربوط به مالیات‌های غیرمستقیم بوده است. کاهش ۹/۱ درصدی درآمدهای ناشی از مالیات اشخاص حقوقی به کاهش سهم این نوع مالیات از کل درآمدهای مالیاتی منجر شده و عامل اصلی رشد منفی ۴/۶ درصدی درآمدهای ناشی از مالیات‌های مستقیم بوده است. رشد درآمدهای ناشی از مالیات بر درآمد و مالیات بر ثروت نیز اندک و کمتر از نرخ تورم بوده است. در مقابل و در زیرمجموعه مالیات‌های غیرمستقیم، مالیات بر واردات رشد ۲۳/۲ درصدی و مالیات بر کالاها و خدمات

جدول ۹- اجزای درآمدهای مالیاتی (هزار میلیارد ریال - درصد)

۱۱ ماهه نخست ۱۳۹۶			۱۱ ماهه نخست ۱۳۹۵			
رشد	سهم	مقدار	رشد	سهم	مقدار	
۷/۶	۱۰۰/۰	۹۲۱/۷	۳۱/۱	۱۰۰/۰	۸۵۶/۴	درآمدهای مالیاتی
-۴/۶	۴۳/۷	۴۰۳/۰	۲۲/۷	۴۹/۳	۴۲۲/۵	مستقیم
-۹/۱	۲۶/۴	۲۴۳/۶	۲۱/۹	۳۱/۳	۲۶۷/۹	اشخاص حقوقی
۲/۷	۱۴/۶	۱۳۴/۵	۲۶/۳	۱۵/۳	۱۳۰/۹	بر درآمد
۵/۷	۲/۷	۲۵/۰	۱۳/۸	۲/۸	۲۳/۶	بر ثروت
۱۹/۵	۵۶/۳	۵۱۸/۷	۴۰/۳	۵۰/۷	۴۳۳/۹	غیرمستقیم
۲۳/۲	۱۹/۱	۱۷۵/۹	۶۱/۰	۱۶/۷	۱۴۲/۸	بر واردات
۱۷/۸	۳۷/۲	۳۴۲/۸	۳۲/۰	۳۴/۰	۲۹۱/۱	بر کالاها و خدمات
۲۰/۶	۲۴/۴	۲۲۴/۹	۳/۴	۲۱/۸	۱۸۶/۵	بر ارزش افزوده

مآخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

گذشته در همین مدت معادل ۴/۱ هزار میلیارد ریال بود و سهم ۰/۷ درصدی از تأمین مالی کسری بودجه داشت. سهم زیرمجموعه «سایر» نیز ۲۹۴/۱ هزار میلیارد ریال و معادل ۴۸/۹ درصد از کل تأمین مالی کسری بودجه بود که استفاده از صندوق توسعه ملی و تنخواه‌گردان خزانه عامل اصلی سهم قابل توجه این زیرمجموعه محسوب می‌شود.

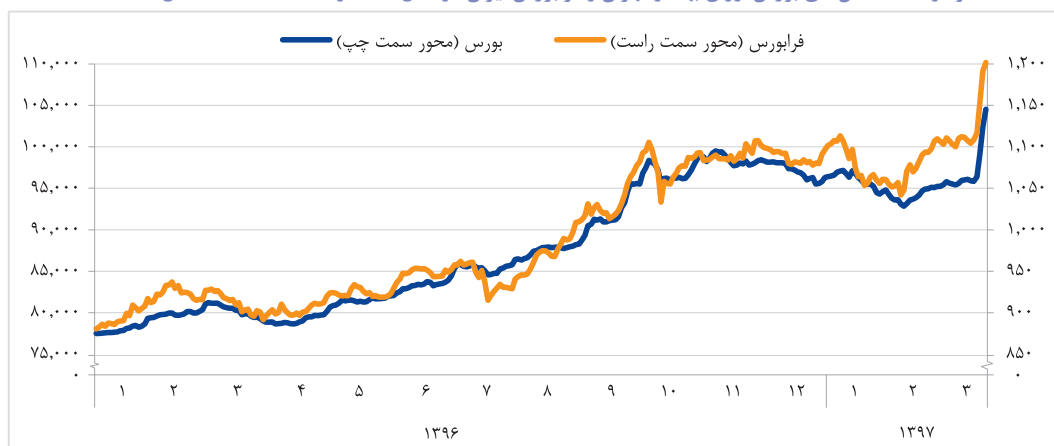
دولت برای تأمین مالی کسری بودجه در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۶ معادل ۲۷۴/۸ هزار میلیارد ریال اوراق مالی اسلامی به فروش رساند که سهم ۴۵/۷ درصدی از کل تأمین مالی کسری بودجه داشت. واگذاری شرکت‌های دولتی سهم اندک ۴/۷ درصدی داشت و از این محل تنها ۲۸/۳ هزار میلیارد ریال در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۶ در اختیار دولت قرار گرفت. برگشتی از سال‌های

۷. بازار سرمایه

بخش عمده افزایش شاخص در این مدت مرهون افزایش قیمت سهام صنایع فلزی، معدنی و پتروشیمی بود. به نظر می‌رسد پس از افزایش قابل توجه قیمت در بازارهای مسکن، طلا و خودرو که پیش‌تر اتفاق افتاده بود، این بار نقدینگی به سمت بازار سرمایه و به خصوص شرکت‌هایی سرازیر شد که درآمدهای ارزی دارند. ارزش بازار سهام بورس اوراق بهادار تهران در آخرین روز خردادماه به ۴,۲۱۳ هزار میلیارد رسید. بخش دیگر بازار سرمایه کشور یعنی فرابورس هم تقریباً وضعیت مشابهی طی این سه ماه تجربه کرد و شاخص آن از ۱,۱۰۲ در اولین روز کاری فروردین‌ماه به ۱,۱۰۸ در ۲۱ خرداد و ۱,۲۴۲ در ۳۱ خرداد رسید. ارزش بازار فرابورس در پایان خرداد ۱,۶۴۱ هزار میلیارد ریال بود. نمودار ۷ روند تحولات شاخص بورس و شاخص فرابورس را نشان می‌دهد.

شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ نوسانات زیادی را تجربه کرد و از ۹۶,۴۶۲ در اولین روز کاری فروردین به ۱۰۸,۸۷۳ در آخرین روز خرداد رسید. این در حالی است که برآیند تحولات شاخص تا قبل از ۱۰ روز انتهایی خرداد تقریباً صفر بود و کل رشد ۱۲/۹ درصدی شاخص طی این چند روز کاری اتفاق افتاد. به بیان دقیق‌تر، پس از افت‌وخیزهای متعدد، شاخص کل در ۲۲ خرداد به ۹۶,۳۷۹ رسیده بود که بازده منفی این بازار را از ابتدای سال نشان می‌داد، اما پس از آن به یکباره در هر روز کاری تقریباً با ۲ تا ۳ هزار واحد افزایش همراه شد. این موضوع تا حدی بود که در دو روز پایانی این ماه برخی نمادها به علت افزایش ۲۰ درصدی قیمت در کمتر از پنج روز کاری متوقف شده و موجب محدود شدن معاملات و کند شدن رشد شاخص شد.

نمودار ۷- شاخص‌های بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در سال ۱۳۹۶ و سه ماهه نخست سال ۱۳۹۷

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

۸. دیگر تحولات اقتصادی

با کشتی‌رانی و کشتی‌سازی و تحریم ارائه خدمات بیمه‌ای و بیمه اتکایی، تعیین کرده است. این در حالی است که برای بازگشت برخی تحریم‌های دیگر فرصتی ۹۰ روزه لحاظ شده است. این تحریم‌ها شامل تحریم خرید یا تملیک اسکناس‌های دلار آمریکا توسط دولت ایران، تحریم فعالیت‌های تجاری ایران توسط طلا یا سایر فلزات گران‌بها، تحریم فروش، عرضه یا انتقال مستقیم یا غیرمستقیم گرافیت، فلزات خام یا نیمه‌تمام و نرم‌افزار برای یکپارچه‌سازی فرآیندهای صنعتی ایران، تحریم مبادلات قابل ملاحظه مرتبط با خرید و فروش ریال یا نگهداری وجوه یا حساب‌های ریالی در خارج از مرزهای ایران، تحریم خرید، پذیره‌نویسی یا تسهیل صدور اوراق بدهی دولتی ایران و تحریم صنعت خودرویی ایران می‌شود. همچنین وزارت خزانه‌داری آمریکا اعلام کرده که پس از هر دوره تنفس، لیست اقدامات و افراد مشمول تحریم را به‌روز خواهد کرد و این امر می‌تواند بخش‌های گسترده‌ای از اقتصاد ایران را مشمول تحریم‌های آمریکا کند. بی‌ثباتی و ریسک سیاسی ناشی از خروج آمریکا از برجام برخی از شرکت‌های بین‌المللی را به خروج از ایران و عدم همکاری با آن متمایل کرده است. شرکت‌هایی از قبیل توتال، بوفینگ و پژو-سیتروئن پیش از به سر آمدن مهلت در نظر گرفته شده از سوی آمریکا قطع همکاری خود را با ایران اعلام کرده‌اند. افزایش میزان خروج سرمایه از کشور یکی از تهدیدهایی است که اقتصاد ایران از این منظر با آن مواجه است.

با خروج آمریکا از توافق هسته‌ای ایران با قدرت‌های جهانی موسوم به برجام، چشم‌انداز مبهمی پیش روی اقتصاد ایران قرار گرفته است. هرچند تلاش‌هایی برای حفظ برجام بدون آمریکا بین ایران و طرف‌های دیگر این توافق در جریان است.

مهم‌ترین و ملموس‌ترین نتیجه خروج آمریکا از برجام، کاهش فروش نفت ایران و کاهش دسترسی به منابع مالی ناشی از فروش آن خواهد بود. از حدود ۲/۶ میلیون بشکه صادرات نفت و میعانات گازی ایران در روز، سهم اروپا حدود ۶۰۰ هزار بشکه است. چین، هند و کره جنوبی دیگر مشتریان عمده نفت ایران محسوب می‌شوند. بسیاری از تحلیلگران معتقدند به دلیل عدم اجماع جهانی و عدم حمایت سایر کشورهای امضا کننده برجام از سیاست آمریکا در خروج از آن، اثرگذاری این دوره از تحریم‌های آمریکا کمتر از تحریم‌های قبلی خواهد بود. مؤسسه مالی بین‌المللی^۵ پیش‌بینی کرده است در سال ۲۰۱۸ میانگین صادرات نفت ایران حدود ۳۰۰ هزار بشکه در روز کاهش یابد.

آمریکا از ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۶، فرصتی ۱۸۰ روزه برای بازگشت تحریم نفتی و بخش انرژی، تحریم مبادلات نهادهای مالی خارجی با بانک مرکزی ایران و تعدادی از نهادهای مالی ایرانی، تحریم ارائه خدمات پیام‌رسانی مالی (مانند سوئیفت) به بانک مرکزی ایران و تعدادی از نهادهای مالی ایرانی، تحریم فعالیت‌های بندری ایران و بخش‌های مرتبط

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | شماره ۱۱ | تیر ۱۳۹۷

تهیه شده در مدیریت تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه
کارشناسان: فرشید اسلامبولچی، آرین آقاییگی، حسین سلطان آبادی، شمیم طاهری و محمد کوثری

صفحه آرایی: حنا نه نیازمند

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم
تلفن: ۴۲۱۷ ۸۰۰۰ فکس: ۸۸۷۰ ۱۰۹۵
کدپستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷ صندوق پستی: ۴۴۴۵-۱۵۸۷۵
www.middleeastbank.ir info@middleeastbank.ir